

## Qirg'iziston Prezidentining O'zbekistonga tashrifi ikki tomonlama hamkorlikka kuchli turtki beradi



18-19 iyul kunlari Qirg'iziston prezidenti Sadir Japarovning O'zbekistonga davlat tashrifi bo'ladi, bu so'nggi uch yil ichida ikkinchi marta bo'ladi.

O'tgan yili O'zbekiston va Qirg'iziston o'rtasida diplomatik munosabatlar o'rnatilganining 30 yilligi muvaffaqiyatli nishonlandi. Bu davrda ikki tomonlama hamkorlik turli sinovlardan o'tdi va bu davlatlarning o'zaro munosabatlariga jiddiy to'sqinlik qildi.

Biroq, 2016 yilda Shavkat Mirziyoyevning O'zbekiston Prezidenti etib saylanishi natijasida munosabatlarda tub burilish yuz berdi. Mamlakatlar qisqa vaqt ichida hal qilib bo'lmaydigan muammolar chigalini yechishga muvaffaq bo'ldi va aloqalarning rivojlanishi yangi ijobiy dinamika oldi. 2017 yilda munosabatlar strategik sheriklik darajasiga ko'tarildi.

Sadir Japarovning Qirg'iziston Prezidenti etib saylanishi keyin ham ikki tomonlama aloqalar izchil rivojlanishda davom etdi va 2023 yilda misli ko'rilmagan yuksak darajaga - keng qamrovli strategik sheriklikka erishdi.

Davlat rahbarlarining kuchli siyosiy irodasi va birgalikdagi sa'y-harakatlari tufayli hayotiy muhim masalalarni hal etishda jiddiy yutuqlarga erishish, o'zaro hamkorlikni sifat jihatidan yangi mazmun bilan to'ldirish mumkin bo'ldi.

Davlatlararo keskinlik omili bo'lgan ko'plab to'siqlar bartaraf etildi, birinchi navbatda, chegara muammolari hal etildi, suv-energetika resurslaridan birgalikda foydalanish bo'yicha samarali muloqot boshlandi.

Xalqlarimiz erishilgan natijalarni allaqachon his qilmoqda. Bugungi kunda Qirg'iziston-O'zbekiston chegarasida 20 dan ortiq nazorat-o'tkazish punktlari mavjud bo'lib, bu Markaziy Osiyoning hech bir davlatida kuzatilmagan. Natijada, 2022 yilda rekord darajadagi xalqlarimizning o'zaro tashrif almashinuvi qayd etildi - 12,4 million kishi, ya'ni kuniga 35 ming kishi, 2016 yilda har kuni atigi 3 ming kishi chegarani kesib o'tgan va yiliga jami 1,2 million kishi.

Oliy darajadagi muntazam aloqalar, shuning bilan bir qatorda hukumatlararo, parlamentlararo, idoralararo siyosiy muloqotlar qo'shma hamkorliklarining mohiyati va mazmunini chuqur o'zgartirishga turtki berdi.

2017 yilda sakkiz yillik tanaffusdan so'ng tomonlar savdo-iqtisodiy, ilmiy-texnik va madaniy-gumanitar hamkorlik bo'yicha hukumatlararo komissiya faoliyatini qayta tikladi. Uning o'ziga xosligi shundaki, bevosita bosh vazirlarning o'zlari tomonidan muvofiqlashtiriladi.

O'zbekiston-Qirg'iziston munosabatlari rivojining yana bir muhim omili parlamentlararo aloqalardir. 2017 yilda O'zbekiston Oliy Majlisi va Qirg'iziston Jogorku Keneshi o'rtasida memorandumini imzolangan edi. Shuningdek, parlamentlararo komissiya tuzildi.

Chegara hududlarida yaxshi qo'shnihilikni mustahkamlash maqsadida 2017 yilda hech bir davlatda o'xshashi bo'lmagan noyob mexanizm – Chegaraoldi viloyatlari hokimlari kengashi tashkil etildi. Ushbu platforma tomonlarning birgalikda ishlash va barcha bahsli masalalarni tezkorlik bilan hal etish imkoniyatini berdi.

Konstruktiv hamkorlikni rivojlantirishda ikki mamlakat Tashqi ishlar vazirliklari o'rtasidagi faol almashinuvlar alohida o'rin tutdi. Ushbu yo'nalishda muntazam ravishda siyosiy maslahatlashuvlar o'tkazib kelinmoqda, unda tomonlar ikki tomonlama va mintaqaviy munosabatlarning deyarli barcha dolzarb masalalari bo'yicha o'z fikr almashinilmoqda.

Shu bilan birga, O'zbekiston va Qirg'iziston BMT, MDH, SHHT va boshqa xalqaro tuzilmalar doirasida bir-birining tashabbuslarini qo'llab-quvvatlamoda.

Kuchli savdo-iqtisodiy aloqalar O'zbekiston-Qirg'iziston munosabatlarini chuqurlashtirishning asosiy omili hisoblanadi.

Bugungi kunda O'zbekiston va Qirg'iziston o'rtasidagi savdo-iqtisodiy hamkorlik yuqori dinamika rivojlanmoqda, shuningdek yuksalishning katta istiqbollarini namoyish etmoqda.

2023 yil yakuniga ko'ra, O'zbekiston va Qirg'iziston o'rtasidagi o'zaro tovar ayirboshlash hajmi bir milliard dollarga yaqinlashdi, bu 2016 yilga nisbatan qariyb 6 barobar ko'pdir. Natijada o'tgan yili Qirg'iziston O'zbekistonning eng yirik savdo hamkorlari o'ntaligiga kirdi.

Shu bilan birga, yaqin yillarda uning turlarini diversifikatsiya qilish va kengaytirish hisobiga tovar ayirboshlash hajmini ikki baravar oshirish uchun barcha asoslar va eng muhimi, qat'iy niyatlar mavjud.

Albatta, iqtisodiy munosabatlarning bunday yuqori ko'rsatkichlar bilan rivojlanishi keyingi yillarda yaratilgan yangi ikki tomonlama institutsional mexanizmlar va iqtisodiy hamkorlik formatlari tufayli sodir bo'ldi.

Bu borada 2021 yilda ishbilarmon doiralarga faol muloqot o'rnatishga ko'maklashish, shuningdek, o'zaro manfaatli loyihalarni rivojlantirish maqsadida ikki mamlakat savdo-sanoat palatalari o'rtasidagi O'zbekiston-Qirg'iziston ishbilarmonlar kengashi alohida o'rin tutadi.

Bundan tashqari, Shavkat Mirziyoyevning 2023 yil yanvar oyida Qirg'izistonga davlat tashrifi davomida Sanoatning ustuvor yo'nalishlarini rivojlantirish to'g'risidagi bitim, shuningdek Strategik savdo-iqtisodiy sheriklik to'g'risida 2023-2025 yillarga mo'ljallangan dasturi qabul qilindi.

O'zaro tovar ayirboshlash hajmini oshirishga xizmat qiluvchi qo'shimcha omil bu hududlararo hamkorlikdir. Bu borada 2023 yil yanvar oyida Jizzax va Issiq-ko'l, Andijon va O'sh, Farg'ona va Botken, Namangan va Jalol-obod viloyatlari o'rtasida hamkorlikni kengaytirish bo'yicha 2023-2025 yillarga mo'ljallangan kompleks dasturlar imzolandi.

Shuningdek, aniq amaliy natijalarga qaratilgan chora-tadbir rejalari qabul qilinadigan doimiy biznes-forumlar o'tkazilishi ham katta hissa qo'shmoqda. 2023 yil yanvar oyida Bishkekda bo'lib o'tgan so'nggi biznes-forum davomida 1,6 milliard dollarlik yirik shartnomalar to'plami imzolangan edi.

Bundan tashqari, istiqbolli loyihalarni moliyalashtirish maqsadida 2021 yilda ustav kapitali 50 million dollar bo'lgan O'zbekiston-Qirg'iziston Taraqqiyot jamg'armasi tashkil etilgan bo'lib, keyinchalik uning ustav kapital qiymati 200 million dollarga yetkazish nazarda tutilgan.

Qisqa muddat ichida jamg'arma tomonidan e'lon qilingan 50 million dollarning 35 milioni o'zlashtirilib, aniq ijtimoiy ahamiyatga ega loyihalarni amalga oshirishga yo'naltirildi. O'zbek avtosanoatidan texnika, jumladan, chekka qirg'iz qishloqlariga uy-joy kommunal maxsus texnikalarni yetkazib berish, Qirg'iziston daryolarida kichik gidroelektr stansiyalar qurish shular jumlasidandir.

Ta'kidlash joizki, bugungi kunda O'zbekiston va Qirg'iziston bir-birlariga nafaqat o'z bozorlarini ochib berishmoqda, balki importga qaramlikni kamaytirish bo'yicha ham amaliy choralar ko'rmoqda.

Raqobatli ustunlik jihatlar va iqtisodiyotlarning bir-birini to'ldirishi imkoniyatlaridan foydalangan holda tomonlar sanoat kooperatsiyasini yo'lga qo'yib, nafaqat mintaqada, shungdek xorij mamlakatlar bozorlarida ham talab yuqori bo'lgan yuqori qo'shimcha qiymatga ega mahsulotlarni birgalikda ishlab chiqarishni faol rivojlantirmoqda.

Bugungi kunda O'zbekistonda Qirg'iziston kapitali ishtirokida faoliyat yuritayotgan korxonalar soni 2016 yildan buyon 50 tadan 267 taga ya'ni 5 barobardan ko'proq o'sdi. Bundan tashqari, umumiy qiymati 550 million dollardan ortiq 60 ta loyihani o'z ichiga olgan sanoat kooperatsiyasi sohasida hamkorlikni kengaytirish va chuqurlashtirish bo'yicha amaliy chora-tadbirlar rejasi amalga oshirilmoqda. Boshqacha qilib aytganda, iqtisodiy va sarmoyaviy hamkorlikning yo'lga qo'yilgan mexanizmlari o'z samaradorligini namoyon etib, ikki mamlakat xalqlarining farovonligi va barqaror rivojlanishi yo'lida o'zaro manfaatli hamkorlik ufqalarini kengaytirish imkonini bermoqda.

Shunga qaramay iqtisodiy hamkorlikni rivojlantirish, kelgusida savdo cheklovlarini olib tashlash va to'liq erkin savdo zonasini yaratish uchun o'zaro hamkorlikni yaqindan muvofiqlashtirishni yo'lga qo'yish amaliyotini davom ettirish zarur.

Transport-energetika salohiyatining sinergiyasi O'zbekiston-Qirg'iziston munosabatlarida muhim ustuvor yo'nalish hisoblanadi.

So'nggi yillarda ikki mamlakatning mintaqaviy ahamiyatga molik transport va energetika loyihalarini amalga oshirish sohasidagi hamkorligi strategik ahamiyatga ega bo'ldi.

Shuni ta'kidlash kerakki, iyun oyida Xitoy-Qirg'iziston-O'zbekiston temir yo'lini qurish bo'yicha tarixiy kelishuvga erishildi. Loyiha o'z qarorini 25 yildan ortiq kutgan.

Ushbu loyiha amalga oshirilsa, Fors ko'rfazi va Tinch okeani portlariga qulay chiqishni ta'minlaydi va iqtisodiyotning turli tarmoqlarini rivojlantirish, yangi ish o'rinlarini yaratish va aholi farovonligini oshirishga xizmat qiladi.

O'z navbatida, Xitoyni mintaqamiz bilan bog'lovchi xavfsiz va eng qisqa transport yo'laklarini rivojlantirish Markaziy Osiyoga Yevroosiyaning bir qator strategik muhim hududlarini bog'lovchi o'ziga xos «darvoza» va quruqlikdagi ko'priklar vazifasini o'tash imkonini beradi.

E'tiborlisi, loyiha allaqachon nufuzli institutlar tomonidan xalqaro e'tirofga sazovor bo'lgan. Xususan, Yevroosiyo taraqqiyot banki 2024 yilgi hisobotida Xitoy-Qirg'iziston-O'zbekiston temir yo'l yo'nalishini Yevroosiyo transport tizimini mustahkamlash va kengaytirish mumkin bo'lgan muhim yo'nalish sifatida ta'kidladi.

Iyun oyda yana bir muhim voqea - O'zbekiston, Qirg'iziston va Qozog'iston o'rtasida Qambarota GES-1 qurilishi bo'yicha uch tomonlama shartnoma imzolandi.

Bu Markaziy Osiyaning barqaror rivojlanishini ta'minlash uchun energiya va suv resurslarini birgalikda rivojlantirishga qaratilgan ko'p qirrali mintaqaviy loyihadir.

Loyihaning amalga oshirilishi mintaqaviy energetika barqarorligini oshirishi hamda Markaziy Osiyo davlatlarining mustaqil ravishda yirik qo'shma loyihalar yaratish borasidagi siyosiy irodasi va qobiliyatini butun dunyoga namoyish etishi kutilmoqda.

Bundan tashqari, uch davlat o'rtasidagi bunday hamkorlik xorijiy sarmoyalarni jalb etish va toza energiya mahsulotlarini ishlab chiqarish va keyinchalik uchinchi mamlakatlar bozorlariga eksport qilish imkonini beradi.

Shu tarzda, yuqoridagi infratuzilma loyihalarini amalga oshirish Markaziy Osiyoning energetika va transport landshaftini tubdan o'zgartirish, mintaqaviy o'zaro bog'liqlik ramziga aylanishi ko'zda tutilgan.

Madaniy-gumanitar muloqot – o'zbek va qirg'iz xalqlari o'rtasidagi qardoshlik munosabatlarining asosi

Umumiy tarix, o'shsh ma'naviy qadriyatlar, shuningdek, ko'p asrlik yaqin an'analarga asoslangan boy madaniy-gumanitar aloqalarning mavjudligi O'zbekiston-Qirg'iziston munosabatlarini rivojlantirishning mustahkam poydevoridir.

O'zbek va qirg'iz xalqlari o'rtasidagi tabiiy ko'priq bu ikki davlatda yashovchi jamoalardir. O'zbekistonda 300 mingdan ortiq qirg'iz istiqomat qiladi, oltita qirg'iz madaniyat markazi va 50 dan ortiq ta'lim qirg'iz tilida olib boriladigan maktablar mavjud. Andijon pedagogika universitetida qirg'iz filologiyasi fakulteti faoliyat yuritadi.

O'z navbatida, Qirg'izistonda o'zbeklar umumiy aholining 15 foizini tashkil qiladi va respublikada qirg'izlardan keyin eng katta etnik guruh hisoblanadi.

Qirg'izistonda keyingi yillarda o'zbek millatiga mansub fuqarolarning ta'lim va madaniyatini rivojlantirishga katta e'tibor qaratilayotgani quvonarlidir. Shunday qilib, 2023 yilda O'sh davlat universitetida O'zbek tili va madaniyati markazi ochildi, O'sh shahrida Bobur nomidagi Davlat akademik o'zbek musiqali drama teatrlarining ta'mirlangan binosining tantanali ochilish marosimi bo'lib o'tdi.

O'zbekistonda ham, Qirg'izistonda ham muntazam ravishda madaniy almashinuv va tadbirlarda o'zaro ishtirok etish yaxshi an'anaga aylangan.

Har yili san'at kunlari, kino kunlari, milliy bayramlar, forumlar, universitetlararo konferensiyalar, ilmiy simpoziumlar va boshqalar o'tkaziladi. 2023 yil dekabr oyida atoqli qirg'iz yozuvchisi va mutafakkiri Chingiz Aytmatov tavalludining 95 yilligi munosabati bilan Toshkentda «Ikki xalqning suyuqlik o'g'li» ramziy kitobining taqdimoti bo'lib o'tdi.

Oliy ta'lim sohasidagi hamkorlik gumanitar aloqalarni yanada rivojlantirishga jiddiy turtki berdi. 2023 yil oktabr oyida O'sh shahrida 180 nafar universitet rektorlari va ikki davlatning boshqa yirik ta'lim tashkilotlari vakillari ishtirokida universitet rektorlarining birinchi xalqaro forumi bo'lib o'tdi.

O'sha yilning noyabr oyidayoq Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti qoshida Chingiz Aytmatov nomidagi qirg'iz tili va madaniyati markazi tashkil etildi.

Bundan tashqari, yaratilgan qulay sharoitlar tufayli turizm sohasidagi hamkorlik faollashdi. O'tgan yilning sentyabr oyidan boshlab fuqarolarimiz chegaradan ichki pasport bilan o'tmoqda, tovarlar va odamlarning o'tish vaqti misli ko'rilmagan 8 daqiqaga qisqardi.

Shu bilan birga, Toshkent-Bishkek yo'nalishida muntazam qatnovlar yo'lga qo'yilib, Toshkentni Tamchi bilan, Farg'onani So'x bilan bog'lovchi havo qatnovlari yo'lga qo'yildi.

2023 yilda Qirg'izistonga 5 million O'zbekiston fuqarosi tashrif buyurdi va bu mamlakatimizni Qirg'iziston tomoni uchun turizm sohasida birinchi raqamli hamkorga aylantirdi. Fuqarolarimiz Qirg'izistonning diqqatga sazovor joylarini, birinchi navbatda, «qirg'iz gavhari» – Issiqko'lining yirik ko'liga tashrif buyurishni afzal ko'radilar.

Ayni vaqtda O'zbekistonga Qirg'izistondan 1,4 million sayyoh tashrif buyurgan. Qadimiy Buxoro, Xiva, Samarqand va Toshkent shaharlari qirg'iz sayohatchilarida katta qiziqish uyg'otadi.

Umuman olganda, ikki davlat o'rtasida madaniy-gumanitar sohadagi hamkorlik sezilarli darajada faollashdi. Bu holat nafaqat o'z samarasini bermoqda, balki hamkorlikni yanada rivojlantirish uchun yangi istiqbollarni ham ochmoqda.

Shu bilan birga, o'zaro turistik almashinuvlarni ko'paytirish uchun hali amalga oshirilmagan salohiyat mavjud bo'lib, bundan qo'shma turistik marshrutlar, mahsulotlar va brendlarni yaratish orqali foydalanish mumkin.

Shunday qilib, so'nggi yillarda o'zbek-qirg'iz munosabatlarining butun majmuasini rivojlantirishning ijobiy dinamikasi Qirg'iziston Prezidenti Sadir Japarovning O'zbekistonga bo'lajak tashrifi ikki tomonlama hamkorlikka kuchli turtki bo'lib, har tomonlama strategik sheriklikni chuqurlashtirishga asos bo'ladi.

**Azamat Sulimanov,**

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi SMTI bo'limi boshlig'i

**Qahramon Allaberganov,**

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi SMTI yetakchi ilmiy xodimi

**Manba**